

Міністерство освіти і науки України
Національний університет водного господарства та
природокористування

Навчально-науковий інститут економіки та менеджменту
Кафедра журналістики та українознавства

06-10-61М

МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ

до практичних занять та самостійної роботи
з навчальної дисципліни «Культура мови в ЗМК»
для здобувачів вищої освіти першого (бакалаврського) рівня
за освітньо-професійною програмою «Журналістика»
спеціальності 061 «Журналістика» денної форми навчання

Рекомендовано науково-
методичною радою
з якості ННІЕМ
Протокол № 3 від 22.11.2021 р.

Рівне – 2021

Методичні вказівки до виконання практичних завдань та самостійної роботи з навчальної дисципліни «Культура мови в ЗМК» для здобувачів вищої освіти першого (бакалаврського) рівня за освітньо-професійною програмою «Журналістика» спеціальності 061 «Журналістика» денної форми навчання [Електронне видання] / Дзюба М. М. – Рівне : НУВГП, 2021. – 27 с.

Укладач: Дзюба М. М., кандидат філологічних наук, доцент кафедри журналістики та українознавства.

Відповідальний за випуск: Малевич Л. Д., кандидат філологічних наук, доцент, завідувач кафедри журналістики та українознавства.

Керівник групи
забезпечення

Супрун В. М.

© М. М. Дзюба., 2021
© НУВГП, 2021

Зміст

Передмова	4
Плани практичних занять	5
Тема 1. Культура мови як наука і навчальна дисципліна	5
Тема 2. Комунікативні ознаки культури мови	6
Тема 3. Основні зміни в «Українському правописі» (2019)	8
Тема 4-5. Складні випадки орфографії в сучасних масмедійних текстах	9
Тема 6. Складні випадки пунктуації в простих ускладнених реченнях масмедійних текстів.....	11
Тема 7. Складні випадки пунктуації в сполучникових реченнях сучасних масмедійних текстів	12
Тема 8. Складні випадки пунктуації в безсполучникових реченнях та ССЦ сучасних масмедійних текстів	13
Тема 9-10. Складні випадки вживання іменних частин мови.....	14
Тема 11. Складні випадки вживання дієслівних форм.....	15
Тема 12. Складні випадки вживання службових частин мови	16
Тема 13-14. Проблеми дотримання синтаксичних норм в сучасному масмедійному дискурсі: смислові зв'язки і порядок слів у простому реченні.....	17
Тема 15. Принципи побудови складного речення	19
Теми наукових есе	19
Рекомендована література	20

Передмова

Зміст обов'язкової навчальної дисципліни «Культура мови в ЗМК» укладено відповідно до освітньо-професійної програми «Журналістика» підготовки бакалавра спеціальності «Журналістика».

Навчальна дисципліна «Культура мови в ЗМК» зорієнтована на систематизацію й удосконалення мовних знань та формування необхідних мовленнєвих умінь і навичок студентів, які опановують професію журналіста. Дисципліна має прикладний характер, зокрема, орієнтована на практичне вдосконалення мови, вибір мовцем найдоцільніших форм спілкування в масмедійному просторі, формування висококультурної національно-мовної особистості фахівця.

Мета вивчення дисципліни «Культура мови в ЗМК» – систематизація знань про мову і культуру мовлення, узагальнення уявлень про культуромовні складники, необхідні для професійної діяльності у ЗМК, відпрацювання практичних умінь слововживання, творення граматичних форм і синтаксичних конструкцій із дотриманням чинних норм сучасної української літературної мови, формування зразкової мовної особистості високоосвіченого журналіста, мова якого відповідає прийнятним у суспільстві нормам, відрізняється виразністю і красою.

Основні завдання:

- сформувати стійкі навички мовної нормативності, зокрема в її правописному, морфологічному й синтаксичному аспектах;
- вдосконалювати вміння студентів співвідносити теоретичні знання з практичними потребами сучасних масмедіа;
- виробити навички самоконтролю за дотриманням мовних норм у професійному спілкуванні;
- сприяти формуванню усвідомленої висококультурної національно-мовної особистості журналіста.

У процесі викладання курсу передбачено формування таких **компетентностей**:

- а) загальних: здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу, пошуку та опрацювання інформації з різних джерел; здатність усно й писемно спілкуватися українською мовою як

державною в усіх сферах суспільного життя; здатність бути критичним і самокритичним; здатність спілкуватися з представниками інших професійних груп різного рівня (з експертами з інших галузей знань / видів суспільної діяльності) (ЗК);

б) спеціальних (фахових): здатність усно й письмово спілкуватися українською мовою як державною в професійній діяльності; здатність розвивати й підтримувати на якісному рівні творчі навички та публіцистичну майстерність (ФК);

в) програмних результатів навчання: використовувати державну мову в професійній діяльності, включаючи усну та письмову комунікацію; створювати грамотний медіа продукт на задану тему, певного жанру, з урахуванням каналів поширення чи платформ оприлюднення; виявляти вміння організації й ведення діалогу на актуальну тему, демонструючи уважне сприйняття повідомленої співбесідником інформації й точну реакцію на неї.

Міждисциплінарні зв'язки. Навчальний курс «Культура мови в ЗМК» передбачає наявність системних та ґрунтовних знань із суміжних курсів, які йому передують: «Українська мова в засобах масової комунікації» та «Редагування в ЗМІ».

Вимоги до знань та умінь студентів визначаються «Стандартом вищої освіти для першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальності 061 «Журналістика» (Київ, 2019).

Плани практичних занять

Змістовий модуль 1. Теоретичні основи курсу «Культура мови в ЗМК»

Тема 1. Культура мови як наука і навчальна дисципліна

План

1. Предмет, мета, завдання, теоретичні засади курсу, його зв'язок з іншими навчальними дисциплінами.
2. Багатоаспектність поняття культури мови. Мова і мовлення.

3. Мовний, мовленнєвий та спілкувальний етикет у роботі журналіста.
4. Мовленнєве самовиховання і його роль у становленні особистості журналіста.

Запитання для актуалізації знань та завдання для самостійної роботи

1. У чому полягає актуальність курсу «Культура мови в ЗМК»? Прокоментуйте всі її аспекти.

2. Розкрийте предмет курсу та його зв'язки з іншими навчальними дисциплінами освітньої програми.

3. З'ясуйте мету й завдання курсу.

4. Розкрийте багатоаспектність поняття *культура мови*.

5. Прокоментуйте значення термінів *мова* і *мовлення*.

5. Обґрунтуйте зв'язок мовлення з немовними структурами.

6. Розмежуйте терміни *мовний, мовленнєвий та спілкувальний етикет*.

7. Окресліть етнічні особливості мовленнєвого етикету. Обґрунтуйте потребу їх знання й розуміння журналістові.

8. Яка роль мовленнєвого самовиховання у становленні особистості журналіста?

9. Окресліть основні проблеми культури мови в ЗМІ.

10. Прочитайте наукову статтю Білограць Х., Нечипір А. *Мовностилістичні помилки ведучих українських телеканалів* <http://science.lpnu.ua/sites/default/files/journal-paper/2019/aug/17800/21.pdf>. Поміркуйте над актуальністю порушеної проблеми. Проведіть власне дослідження на цю тему (на матеріалі телепередач рівненських ЗМІ).

Література

[1, 2, 3, 4, 5, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 25, 29, 35, 37, 52]

Тема 2. Комунікативні ознаки культури мови

План

1. Правильність мови.
2. Точність мови.

3. Логічність мови.
4. Виразність мови.
5. Образність мови.
6. Багатство й різноманітність мови.
7. Доречність мови.
8. Доступність, достатність, стислість мови.
9. Змістовність, ясність, емоційність мови.
10. Естетичність і дієвість мови.

Запитання для актуалізації знань та завдання для самостійної роботи

1. Розмежуйте мовні та змістовно-мовні комунікативні якості.
2. Схарактеризуйте вимоги до правильності мови.
3. Розкажіть про логічність мови як одну з основних її комунікативних ознак.
4. Проілюструйте логічність мови як відповідність семантичних зв'язків між словами й реченнями інтелектуальному змісту висловлювання.
5. Які основні умови логічності мови?
6. Розкажіть про розмежування логічних та психологічних пауз: пауза пригадування, пауза напруження, пауза замовчування чи перерваного мовлення.
7. Окресліть основні правила розстановки логічних наголосів (нове поняття, однорідні члени речення, виділення головного слова прямої мови та ін.).
8. Як ви розумієте поняття *чистота мови*?
9. Назвіть ознаки виразності мови.
10. Як досягається образність мови?
11. Які є шляхи формування багатства й різноманітності власного мовлення?
12. Розкрийте зміст поняття *доречність мови*.
13. Яку роль у професійному мовленні журналіста відіграють такі його комунікативні ознаки: доступність, достатність, стислість?
14. Схарактеризуйте змістовність, ясність, емоційність мови журналіста. Як їх досягти?

15. Як ви розумієте поняття *естетичність і дієвість мови*?
Яка їх роль у мовленні журналіста?

16. Доведіть, взаємодію і взаємозалежність комунікативних якостей мови.

17. Опрацюйте статтю *Бабич Н., Жук О. Мовні стереотипи, «ноу хау» та естетичність сучасних ЗМІ. Теле- та радіожурналістика. 2010. Вип. 9. С. 175–182.* URL: <http://prima.franko.lviv.ua/faculty/jur/vypusk7/n9-2/tele-and-radio-journalism-9-2-28.pdf>. На основі тексту статті і власних спостережень доведіть чи спростуйте думку, що «ігнорування в деяких ЗМІ таких комунікативних ознак мовлення, як правильність, чистота й естетичність, розхитує мовну систему, загрожує самодостатності й самобутності української мови, свідчить про „розхристаність” мислення журналіста, який працює для невибагливого, байдужого до долі мови читача».

18. Опрацюйте статтю *Чернікової Л. Ф. Культура і техніка мовлення в телерадіожурналістиці.* URL: <http://dspace.nbuiv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/107148/25-CHern%20L%20kova.pdf?sequence=10>. Обґрунтуйте її актуальність. Окресліть власне бачення порушеної проблеми.

Література

[1, 2, 3, 4, 5, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 25, 29, 35, 37, 38, 52]

Змістовий модуль 2.

Правописні проблеми мови сучасних масмедіа

Тема 3. Основні зміни в «Українському правописі» (2019)

План

1. Історичні передумови змін в «Українському правописі» (2019).
2. Варіативні зміни в «Українському правописі» (2019).
3. Обов'язкові зміни в «Українському правописі» (2019).
4. Особливості відбиття правописних змін у масмедійних текстах.

Запитання для актуалізації знань

та завдання для самостійної роботи

1. Розкажіть про історичні передумови змін в новому «Українському правописі». Обґрунтуйте їх потребу.

2. Опишіть варіативні зміни, які пропонує новий правопис.

3. Яких правил слід дотримуватися щодо вживання родових форм на позначення осіб за професією, посадою і званням?

4. Наведіть приклади паралельних форм чоловічого і жіночого роду на означення осіб з професією, посадою, родом діяльності.

5. Назвіть іменники жіночого роду, що позначають традиційні жіночі професії і не мають відповідників чоловічого роду?

6. Схарактеризуйте обов'язкові зміни в «Українському правописі» (2019).

7. Простежте за серією випусків одного з друкованих українських ЗМІ. Якою мірою дотримано нового правопису? Яким правилам надають перевагу у випадку правописної варіативності?

Література

[14, 20, 22, 42, 70, 72]

Тема 4-5. Складні випадки орфографії в сучасних масмедійних текстах

План

1. Складні випадки правопису великої літери. Лапки у власних назвах.
2. Складні випадки написання слів іншомовного походження. Написання найпоширеніших складних слів разом і через дефіс.
3. Правопис складноскорочених слів.
4. Складні випадки правопису відмінкових закінчень іменників, прикметників.
5. Правопис *н* та *nn* у прикметниках і дієприкметниках, *не* з різними частинами мови.

6. Складні випадки написання чоловічих і жіночих імен по батькові. Кличний відмінок іменників.
7. Особливості правопису числівників. Узгодження числівників з іменниками.
8. Уживання числівників для позначення часу й дат.
9. Складні випадки написання разом, окремо й через дефіс прислівників і сполучень прислівникового типу.

Запитання для актуалізації знань та завдання для самостійної роботи

1. Назвіть правила, які регулюють складні випадки правопису великої букви. Що ви знаєте про велику букву в особливому стилістичному вживанні?
2. Коли треба ставити лапки у власних назвах?
3. Розкажіть про складні випадки написання слів іншомовного походження.
4. Назвіть правила написання найпоширеніших складних слів разом і через дефіс.
5. Що ви знаєте про правопис складноскорочених слів?
6. Схарактеризуйте складні випадки правопису відмінкових закінчень іменників і прикметників.
7. Розмежуйте написання **н** та **ни** у прикметниках і дієприкметниках,
8. Як пишеться **не** з різними частинами мови? Відповідь проілюструйте прикладами.
9. Які правила регулюють написання й відмінювання чоловічих і жіночих імен по батькові?
10. Пригадайте основні правила творення і написання кличного відмінка іменників.
11. Назвіть основні правила правопису числівників.
12. Назвіть найважливіші правила, які регулюють складні випадки написання разом, окремо й через дефіс прислівників і сполучень прислівникового типу.
13. Прочитайте інтерв'ю *«На рівні національної безпеки»: культура як бізнес-кейс державного масштабу*. URL: <https://www.culturepartnership.eu/ua/article/volodymyr-vorobey>). Зробіть орфографічний аналіз тексту.

Література

[4, 6, 8, 13, 25, 26, 27, 34, 36, 39, 40, 42, 47, 51, 72]

Тема 6. Складні випадки пунктуації в простих ускладнених реченнях масмедійних текстів

План

1. Розділові знаки як основа членування мови. Принципи української пунктуації.
2. Тире між підметом і присудком.
3. Особливості розділових знаків при однорідних членах речення.
4. Розділові знаки у реченнях зі вставними словами, словосполученнями, реченнями, їх значення.
5. Складні випадки пунктуаційного оформлення речень із відокремленими членами.

Запитання для актуалізації знань та завдання для самостійної роботи

1. Схарактеризуйте основні принципи української пунктуації (структурний, ритмомелодійний, смисловий). Який із них є визначальний?

2. Пригадайте пунктограму *тире між підметом і присудком*. Які з цих правил обов'язкові, а які факультативні?

3. Назвіть властивості однорідного ряду. За допомогою яких сполучників можуть поєднуватися однорідні члени речення? Які знаки використовуються при однорідних членах речення і коли?

4. За яких умов означення є однорідними? Зазначте труднощі, що можуть виникати в процесі побудови однорідних рядів, і поясніть їх.

5. Які загальні умови відокремлення членів речення? Перерахуйте умови відокремлення означень і прикладок.

6. Які різновиди обставин обов'язково відокремлюють, а які – факультативно?

7. За допомогою яких слів вводяться в речення відокремлені додатки?

8. Що таке уточнення? Які члени речення можуть уточнюватися і за допомогою яких слів? Назвіть знаки, якими виділяють відокремлені й уточнювальні члени речення.

9. Коли при відокремленні треба ставити тире?

10. У чому полягають відмінності між вставними і вставленими конструкціями?

11. Чи видозмінюються розділові знаки залежно від синтаксичної структури вставленої конструкції (слово, словосполучення, просте неускладнене / просте ускладнене речення; складне речення, кілька речень)? Як саме?

12. Які слова ніколи не бувають вставними, а які – завжди виступають вставними?

13. На які смислові групи поділяють вставні конструкції? Перерахуйте способи виділення вставних і вставлених конструкцій на письмі.

14. Проаналізуйте використання розділових знаків. Визначте провідні принципи вживання розділових знаків.

15. Прочитайте текст, визначте функції розділових знаків.

16. Створіть текст про актуальну подію, яка трапилася напередодні в університеті, визначте його жанр і поясніть принципи використання розділових знаків.

Література

[4, 6, 8, 13, 25, 26, 27, 34, 36, 39, 40, 42, 47, 51, 72]

Тема 7. Складні випадки пунктуації в сполучникових реченнях сучасних масмедійних текстів

План

1. Розділові знаки в складносурядному реченні.
2. Складнопідрядні речення з кількома підрядними, розділові знаки в них.

Запитання для актуалізації знань та завдання для самостійної роботи

1. Розкажіть, які розділові знаки можуть вживатися між частинами складних речень із сполучниковим зв'язком.

2. Коли між частинами складносурядних речень не треба ставити кому?

3. У яких випадках між частинами складносурядних речень ставиться крапка з комою?

4. Розкажіть про ознаки, властиві складнопідрядному реченню з кількома підрядними.

5. На які типи поділяються складнопідрядні речення з кількома підрядними за характером взаємодії підрядних частин з головною? Як це відбивається на письмі?

6. Коли між частинами складнопідрядних речень треба ставити крапку з комою?

Література

[4, 6, 8, 13, 25, 26, 27, 34, 36, 39, 40, 42, 47, 51, 72]

Тема 8. Складні випадки пунктуації в безсполучникових реченнях та ССЦ сучасних масмедійних текстів

План

1. Розділові знаки в безсполучниковому складному реченні.
2. Складне речення з різними видами сполучникового й безсполучникового зв'язку, розділові знаки в ньому.
3. Складні випадки пунктуаційного оформлення конструкцій із прямою мовою, цитатою та діалогом.

Запитання для актуалізації знань та завдання для самостійної роботи

1. Назвіть види безсполучникових складних речень залежно від смислових відношень між частинами.

2. Що відрізняє багатоконпонентні складні речення від складних синтаксичних конструкцій?

3. Перелічіть ситуації, коли між частинами складного речення потрібно ставити а) крапку з комою; б) двокрапку; в) тире.

4. Як пунктуаційно оформлюється пряма мова? У вигляді яких речень може подаватися непряма мова? У чому особливість невласне прямого мовлення?

5. Розкажіть про правила оформлення цитат. Дайте визначення ремінісценції й алюзії, наведіть власні приклади.

6. Що таке складне синтаксичне ціле і яка його структура? Перерахуйте засоби зв'язку в ССЦ. Як вони відбиваються на письмі?

Література

[4, 6, 8, 13, 25, 26, 27, 34, 36, 39, 40, 42, 47, 51, 72]

Змістовий модуль 3.

Граматичні і стилістичні особливості культури мови в ЗМК Тема 9-10. Складні випадки вживання іменних частин мови

План

1. Тенденції морфологічних норм сучасної української літературної мови.
2. Варіантність відмінкових закінчень іменників.
3. Труднощі у вживанні іменників, пов'язані з категорією роду та числа.
4. Відмінювання прізвищ, імен.
5. Складні випадки вживання прикметників.
6. Труднощі у вживанні числівників.
7. Уживання займенників: варіантність відмінкових форм, використання пошанної множини.

Запитання для актуалізації знань та завдання для самостійної роботи

1. Схарактеризуйте основні тенденції морфологічних норм сучасної української літературної мови.

2. Назвіть випадки варіантності відмінкових закінчень іменників.

3. Розкажіть про основні труднощі у вживанні іменників, пов'язані з категорією роду та числа іменників.

4. Яких правил треба дотримуватися у визначенні роду незмінюваних іменників та абревіатур?

5. Назвіть складні випадки вживання прикметників.

6. Окресліть типові помилки при ступенюванні якісних прикметників.

6. Укажіть особливості функціонування числівника у медійних текстах.

7. За якими правилами узгоджуються числівники з іменниками?

8. Які числівники вживаються на позначення часу в українській мові?

9. З'ясуйте особливості вживання числівників на позначення дат.

10. Окресліть правила вживання збірних числівників у медійних текстах.

11. Розкажіть про варіантність відмінкових форм займенників.

Література

[4, 6, 8, 13, 25, 26, 27, 34, 36, 39, 40, 42, 43, 44, 45, 47, 48, 49, 50, 51, 59, 60, 62, 64, 65, 67, 71, 72, 73]

Тема 11. Складні випадки вживання дієслівних форм

План

1. Творення форм дієслова.
2. Уживання дієприкметників, дієприслівників.
3. Особливості перекладу дієприкметникових конструкцій російської мови українською мовою.
4. Уживання ненормативної форми дієприкметника.
5. Уживання ненормативної форми дієприслівника.
6. Неправильний вибір видової форми дієприслівника.

Запитання для актуалізації знань

та завдання для самостійної роботи

1. Назвіть основні правила вживання дієслів.
2. Схарактеризуйте особливості творення форм дієслова.
3. Вкажіть на особливості вживання дієприкметників, дієприслівників.

4. З'ясуйте, які форми дієприкметника і дієприслівника є ненормативними в сучасній українській літературній мові.

5. Проаналізуйте кілька текстів регіональних ЗМІ щодо наявності там ненормативних форм дієприкметника /дієприслівника.

Література

[4, 6, 8, 13, 25, 26, 27, 34, 36, 39, 40, 42, 43, 44, 45, 47, 48, 49, 50, 51, 59, 60, 62, 64, 65, 67, 71, 72, 73]

Тема 12. Складні випадки вживання службових частин мови

План

1. Уживання прийменників. Конструкції з прийменником **по**.
2. Синонімія прийменникових конструкцій.
3. Уживання невідповідного прийменника.
4. Сталі прийменникові конструкції: труднощі у вживанні й типові помилки.
5. Уживання невідповідного сполучника чи сполучного слова.
6. Контамінація парних сполучників.
7. Стилістичні варіанти вживання сполучників і сполучних слів.

Запитання для актуалізації знань та завдання для самостійної роботи

1. Розкажіть про особливості вживання прийменників в українській мові.

2. Схарактеризуйте правила побудови конструкцій з прийменником **по**.

3. З'ясуйте особливості синонімія прийменникових конструкцій.

4. Наведіть приклади вживання невідповідного прийменника (на прикладі медійних текстів).

5. За допомогою яких прийменників позначається час до 30 хвили? А після 30-ти?

6. Розкажіть про особливості вживання сполучників в українській мові. Уживання невідповідного сполучника чи сполучного слова.

7. З'ясуйте причини контамінації парних сполучників у медіатекстах (неграмотність авторів/ стилістична функція).

8. Яких правил треба дотримуватися при передаванні активних дієприкметників російської мови засобами української мови? Наведіть приклади.

9. Прочитайте вислови, використовувані в мові ЗМІ. Відредагуйте і запишіть правильно.

Згідно закону, у відповідності з ухвалою суду, в залежності від, з тих пір, не дивлячись на це, у порядку виключення.

Література

[4, 6, 8, 13, 25, 26, 27, 34, 36, 39, 40, 42, 43, 44, 45, 47, 48, 49, 50, 51, 59, 60, 62, 64, 65, 67, 71, 72, 73]

Тема 13-14. Проблеми дотримання синтаксичних норм в сучасному масмедійному дискурсі: смислові зв'язки і порядок слів у простому реченні

План

1. Нові явища у функціонуванні найуживаніших одиниць синтаксису. Процеси експресивізації мовлення.
2. Узгодження присудка з підметом, вираженим складним словом, збірними словами, числівником, з однорідними підметами.
3. Уживання однорідних членів речення.
4. Складні випадки керування в масмедійному дискурсі.
5. Уживання вставних слів і словосполучень.

Запитання для актуалізації знань та завдання для самостійної роботи

1. Як позначається тенденція до ослаблення синтаксичного зв'язку на якості медійних текстів?

2. Чи сприяють культурі мови в ЗМК процеси експресивізації мовлення? Свою думку обґрунтуйте.

3. Схарактеризуйте правила узгодження присудка з підметом (вираженим складним словом, збірними словами, числівником, з однорідними підметами).

4. Як визначити рід дієслова-присудка, що поєднується з підметом-абревіатурою, невідмінюваною власною назвою?

5. Як впливає препозиція присудка на вибір його форми числа?

6. Назвіть умови, за яких присудок може вживатися тільки або переважно в однині.

7. Перерахуйте умови, за яких присудок повинен мати форму множини.

8. За яких умов обов'язкове тире між підметом і присудком?

9. Чи може бути тире між підметом і присудком авторським (факультативним) знаком?

10. Розкажіть про найважливіші правила вживання однорідних членів речення з погляду дотримання основних комунікативних ознак культури мови.

11. Наведіть приклади порушення порядку слів (однорідних членів речення) при парних сполучниках.

12. Знайдіть випадки неправильного використання однорідних членів речення: сполучення як однорідних членів частково збіжних (зокрема видових і родових) понять, а також непорівнянних понять у текстах ЗМІ.

13. Наведіть приклади граматичної невідповідності між узагальнювальним словом (словосполученням) і членами однорідного ряду.

14. Яка роль паралельних синтаксичних конструкцій у процесі побудови грамотних текстів?

15. Які слова чи словосполучення забезпечують логічний зв'язок між членами речення?

16. Схарактеризуйте типові порушення норм керування (неправильна відмінкова форма керованого іменника, уживання прийменникової конструкції замість безприйменникової чи навпаки, контактне розміщення кількох слів в одній відмінковій формі, збіг двох прийменників, неправильне введення дієприслівника в речення тощо).

Література

[4, 6, 8, 13, 25, 26, 27, 34, 36, 39, 40, 42, 43, 44, 45, 47, 48, 49, 50, 51, 59, 60, 62, 64, 65, 67, 71, 72, 73]

Тема 15. Принципи побудови складного речення

План

1. Засоби зв'язку частин складного речення: сполучники, сполучні слова, інтонація, порядок частин, співвідносність форм дієслів-присудків.
2. Смыслові зв'язки між частинами складного речення.
3. Синонімія складних і простих ускладнених речень.
4. Типові помилку у побудові складного речення
5. Контамінація прямої і непрямої мови.

Запитання для актуалізації знань та завдання для самостійної роботи

1. Проаналізуйте засоби зв'язку частин складного речення (сполучники, сполучні слова, інтонація, порядок частин, співвідносність форм дієслів-присудків).

2. Схарактеризуйте вимоги до побудови складного речення (одноплановість частин складного речення за змістом і граматичним оформленням, логічний зв'язок між ними).

3. Поясніть основні випадки синонімії складних і простих ускладнених речень (складносурядних і простих з однорідними членами; сполучникових складних, складнопідрядних і простих речень з відокремленими членами).

4. Схарактеризуйте типові помилки в побудові складного речення (зміщення синтаксичної конструкції; нагромадження підрядних речень; неправильне використання сполучникових зв'язків; поєднання підрядного речення і члена речення як однорідних).

5. До чого призводить контамінація прямої і непрямої мови у медійних текстах? Свою думку обґрунтуйте.

Література

[4, 6, 8, 13, 25, 26, 27, 34, 36, 39, 40, 42, 43, 44, 45, 47, 48, 49, 50, 51, 59, 60, 62, 64, 65, 67, 71, 72, 73]

Теми наукових есе

1. Формування морфологічних норм української літературної мови з урахуванням найновіших досягнень вітчизняного мовознавства.
2. Зростання аналітизму в морфології (на прикладі медійних текстів).
3. Варіантні форми іменників за ознакою роду в текстах ЗМІ.
4. Фемінітиви у медійних текстах до прийняття нової редакції правопису (2019): частотність і функції.
5. Гендерна мовна політика в Україні: вживання фемінітивів у мові сучасних ЗМІ.
6. Типові помилки у вживанні сполучників на сторінках ЗМІ.
7. Складні випадки керування.
8. Конструкції з прийменником *по* в українській літературній мові.
9. Узгодження присудка з підметом.
10. Синтаксичне і стилістичне значення порядку слів у реченні.
11. Нові явища у функціонуванні найуживаніших одиниць синтаксису.
12. Синтаксична правильність мовлення.

Рекомендована література

Основна література

1. Антисуржик / за ред. О. Сербенської : навч. посібн. Львів : Апріорі, 2017. 304 с.
2. Бабич Н. Д. Основи культури мовлення Львів : Світ, 1990. 231 с.
3. Бабич Н. Д. Практична стилістика і культура української мови : навч. посіб. Львів : Світ, 2003. 432 с.
4. Городенська К. Українське слово у вимірах сьогодення. Вид. 2-ге, доп. К. : КММ, 2019.
5. Єрмоленко С. Я. Нариси з української словесності: стилістика та культура мови; Ін-т укр. мови НАН України. К. : Довіра, 1999. 431 с.

6. Капелюшний А. О. Типові орфографічні та пунктуаційні помилки в журналістських текстах. Львів : ЛНУ, 2000. 60 с.
7. Культура спілкування у журналістській практиці : навч.-метод. посіб. / укладачі : Надія Бабиц, Олеся Жук. Чернівці : Букрек, 2012. 160 с.
8. Літературна норма і мовна практика / Єрмоленко С. Я., Бирик С. П., Коць Т. А. та ін. ; за ред. С. Я. Єрмоленко. К., 2013. 320 с.
9. Пономарів О. Культура слова. Мовностилістичні поради : навч. посіб. / 2-ге вид., стереотип. К. : Либідь, 2001. 240 с.
10. Пономарів О. Д. Українське слово для всіх і для кожного. К. : Либідь, 2013. 360 с.
11. Сербенська О. Голос і звуки рідної мови. Львів : Априорі, 2020. 280 с.
12. Яцимирська М. Г. Культура фахової мови журналіста : навч. посібник. Львів : ПАІС, 2004. 332 с.
13. Яцимирська М. Г. Сучасна українська мова: Практикум із пунктуації : навч. посіб. 2-ге вид., випр. і доп. Київ : Знання, 2009. 262 с.

Допоміжна література

14. Ажнюк Б. Інновації в системі української мови та тенденції її розвитку. *Освіта і управління*. Київ: ЗАТ «ВПОЛ», 2008. Т. 11. № 2-3. С. 37–42.
15. Азарова Л. Є., П'яст Н. И., Радомська Л. А. Українська мова. Складні вживання (найновіші рекомендації) : навч. посіб. Вінниця: ВНТУ, 2010. 90 с.
16. Баранник Д. Х. Українська мова на межі століть. *Мовознавство*. 2007. № 3. С. 3–17.
17. Вихованець І. Р. «Розмовляймо українською»: мовознавчі етюди. К. : Унів. вид-во «Пульсари», 2012. 160 с.
18. Вихованець І. Р., Городенська К. Г. Теоретична морфологія української мови. Академічна граматики української мови. Київ, 2004.

19. Волощак М. Неправильно-правильно : довідник з українського слововживання: За матеріалами засобів масової інформації. К. : Просвіта, 2000. 128 с.
20. Дзюба М. М. Варіантність українських епонімічних термінів із погляду нормативності. Наукові записки. Серія філологічна. Острого: Вид-во Національного університету «Острозька академія», 2012. Випуск 31. С. 25–27.
21. Дзюба М. М. Політична комунікація: лінгвістичний аспект. Децентралізація влади, проведення реформ в Україні. Сучасний стан та проблеми підготовки кадрів для об'єднаних територіальних громад : збірник тез II Міжнародної науково-методичної конференції (14 грудня 2018 року). Рівне, 2018. С. 55–56.
22. Єрмоленко С. Просторова і часова глибина літературної норми: Хроніка. Літературна мова в теорії і практиці. *Дивослово*. 1999. № 4. С. 61.
23. Загнітко А. П. Теоретична граматики української мови. Синтаксис. Донецьк: ДНУ, 2001. С. 508–532.
24. Загнітко А. Структурні і семантичні різновиди українських синтаксичних інновацій. *Лінгвістичні студії: зб. наук, праць* / Укл. А. Загнітко (наук, ред.) та ін. Випуск 11. У 2-х ч. Ч.І. Донецьк: ДонНУ, 2003. С.135–147.
25. [Закон України «Про забезпечення функціонування української мови як державної».](https://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=2704-19) URL: <https://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=2704-19>
26. Капелюшний А. О. Стилїстика. Редагування журналістських текстів. Львів : ПАІС, 2003. 543 с.
27. Капелюшний А. О. Типологія журналістських помилок. Львів: ЛНУ, 2000. 68 с.
28. Капська А. Й. Виразне читання. К. : Вища школа, 1986. 168 с.
29. Карпіловська Є. Зміни в структурі сучасної української мови та можливості їх моделювання. *Українська мова*. 2011. № 2. С. 3–18.

30. Карпіловська Є. Тенденції розвитку сучасного українського лексикону. *Українська мова*. 2007. № 4. С. 3–15.
31. Климова К. Я. Основи культури і техніки мовлення : навч. посіб. 2-ге вид., випр. і доп. К. : Ліра К, 2006. 240 с.
32. Кочерган М. П. Загальне мовознавство : підручник. Київ : Академія, 2008. 464 с.
33. Культура мови : від теорії до практики : монографія / за ред. Л. Струганець. Тернопіль : Навчальна книга Богдан, 2015. 216 с.
34. М'яснянкiна Л. І. Мова друкованої реклами. Львів : ЛНУ, 2004. 76 с.
35. Маленко О. О. Пуристичні тенденції в сучасній українській мові. *Вивчаємо українську мову та літературу*. 2008. № 15. С. 2–3.
36. Мариненко І. О. Синтаксис української мови (з правилами пунктуації) : навчальний посібник. Київ, 2021.
37. Масенко Л. Мова і суспільство : постколоніальний вимір. К. : ВД "Академія", 2004.
38. Масенко Л. Соціальна стратифікація української мови. Мовне середовище. *Мова і суспільство: Постколоніальний вимір*. Київ, 2004. С. 126–149.
39. Масенко Л. Сучасні проблеми правописного, термінологічного та лексикографічного нормування української мови. *Мова і суспільство: Постколоніальний вимір*. Київ, 2004. С. 83–92.
40. Мацько Л. І. Культура української фахової мови : навч. посіб. К., 2007. 360 с.
41. Миронченко В. Я. Основи інформаційного радіомовлення : підручник для студ. ун-тів спец. «Журналістика». К. : 1996. 438 с.
42. Німчук В. В. До проблеми українського правопису у ХХ ст. Український правопис (Проект найновішої редакції). Київ : Наукова думка, 1999. С. 242–333.
43. Павлюк Л. С. Текст і комунікація: Основи дискурсного аналізу. Львів : ПАІС, 2009. 76 с.

44. Партико З. В. Загальне редагування: нормативні основи. Львів : Афіша, 2001. 416 с.
45. Партико З. В. Галузеве редагування в засобах масової інформації: конспект лекцій. Львів : Афіша, 2007. 104 с.
46. Пасинок В. Г. Основи культури мовлення. Навчальний посібник. К. : Видавництво «Центр учбової літератури», 2012. 184 с.
47. Пилинський М. М. Мовна норма і стиль. К. : Наукова думка, 1976. 288 с.
48. Плющ М. Я. Граматика української мови. Морфеміка. Словотвір. Морфологія. Київ, 2010.
49. Потапенко О. І., Кожуховська Л. П. та ін. Етимологія української мови : навч. посібник. Київ : Міленіум, 2002. 204 с.
50. Потятиник Б. В., Лозинський М. В. Патогенний текст. Львів: Місіонер, 1996. 295 с.
51. Проблеми культури мови і стилістики в журналістській практиці : навч.-метод. посіб. / укл. : проф. Бабич Надія Денисівна, асист. Жук Олеся Олександрівна. Чернівці : «Рута», 2007. 160 с.
52. Радевич-Винницький Я. Двомовність в Україні: теорія, історія, мововживання : монографія. К. ; Дрогобич : Посвіт, 2011. 590 с.
53. Радевич-Винницький Я. Етикет і культура спілкування. Львів : Сполом, 2001. 223 с.
54. Радчук В. Д. Мова в Україні: стан, функції, перспективи. *Мовознавство*. 2002. № 2-3. С. 39-45.
55. Радчук В. Українська мова в контексті глобалізації лінгвосфери. *Українська мова*, 2002, № 3, С. 3-14.
56. Різун В. В., Мамалига А. І., Феллер М. Д. Нариси про текст: Теоретичні питання комунікації і тексту. Київ : Київ. ун-т, 1998. 336 с.
57. Різун В. В. Літературне редагування. К. : Либідь, 1996. 240 с.
58. Селіванова О. О. Актуальні напрями сучасної лінгвістики (аналітичний огляд). Київ : Вид-во Українського фітосоціологічного центру, 1999. 148 с.

59. Слинько І. І., Гуйванюк Н. В., Кобилянська М. Ф. Синтаксис сучасної української мови: Проблемні питання. Київ, 1994. 245 с.
60. Стишов О. А. Динамічні процеси в лексико-семантичній системі та словотворі української мови кінця ХХ ст. (на матеріалі мови засобів масової інформації): дис. на здобуття наук, ступеня д-ра філол. наук. Київ, 2003. 597 с.
61. Струганець Л. В. Культура мови. Словник термінів. Тернопіль : Навч. книга – Богдан, 2000. 88 с.
62. Сучасна українська літературна мова : підручник. За ред. О. Д. Пономарева. Київ : Либідь, 2005. 488 с.
63. Тараненко О. Демократизація і / або лібералізація. *Матеріали V конгресу Міжнародної асоціації україністів. Мовознавство: зб. наукових статей.* Чернівці: Рута, 2003. С. 10–18.
64. Тараненко О. О. Колоквіалізація, субстандартизація та вульгаризація як характерні явища стилістики сучасної української мови. *Мовознавство.* 2002. №4-5. С. 33–39.
65. Тараненко О. О. Сучасні тенденції до перегляду нормативних засад української літературної мови і явище пуризму. *Мовознавство.* 2008. № 2-3. С. 159–190.
66. Тараненко О. О. Українська мова і сучасна мовна ситуація в Україні. *Мовознавство.* 2001. №4. С. 3–19.
67. Терлак З. Синтаксичні кальки в аспекті норми. *Вісник Львівського університету. Серія філологічна.* 2004. Випуск 34. Ч. II. С. 498–503.
68. Тищенко К. М. Мовні контакти українців. *Вивчаємо українську мову та літературу.* 2009. № 4. С. 2–9.
69. Ткаченко Орест. Проблема мовної стійкості та її джерел. *Мовознавство.* 1990. № 4. С. 14–18.
70. Український правопис / НАН України, Інститут мовознавства ім. О. О. Потебні; Інститут української мови. К. : Наукова думка, 2019.
71. Чабаненко В. А. Норми словотворення і мовна експресія. *Мовознавство.* 1980. № 2. С. 13–20.

72. Юносова В. О. Варіантність відмінкових закінчень іменників у сучасній українській літературній мові: монографія. Київ: Знання України, 2003. 126 с.
73. Яковець Р. Особливості українського лінгвопуризму (синтаксичний аспект). *Лінгвістичні студії: зб. наук, праць*. Випуск 15 / Укл.: Анатолій Загнітко (наук, редактор) та ін. Донецьк : ДонНУ, 2007.
74. Kozlovska L., Tereshchenko S., Malevyeh L., Dziuba M., Krasnopolska N., Tkachenko O. The Terminological Tolerance Concept for Economic Media Discourse: The Ukrainian Words vs Borrowed Words // Proceedings of the III International Scientific Congress 'Society of Ambient Intelligence 2020' (ISC-SAI 2020). *Advances in Economics, Business and Management Research, Volume 129*.

Інтернет-ресурси

75. <https://www.atlantis-press.com/proceedings/isc-sai-20/125937207>
76. <http://kultura-movy.wikidot.com> (Довідник з культури мови).
77. <http://nepravylno-pravylno.wikidot.com> (Довідник з українського слововживання М. Волощак).
78. <http://www.mova.info> (Лінгвістичний довідково-інформаційний портал).
79. <http://www.novamova.com.ua> (Проект розвитку української мови).
80. <http://www.rozum.org.ua> (Словники онлайн).
81. <http://sum.in.ua/> (Онлайн-версія «Словника української мови»).
82. <http://www.clres.com/dict> (Сторінка «Асоціації комп'ютерної лінгвістики» з посиланнями на словники, онтології, частотні списки слів, текстові масиви та інші лінгвістичні ресурси).
83. <https://translate.google.com.ua/> (Онлайн перекладач).
84. Інтернет-видання:
<http://www.pravda.com.ua/>
<http://24tv.ua/>

<http://www.radiosvoboda.org/>
<http://www.hromadske.tv/air/efir/>
<http://zik.ua/>

85. Інтернет-версії газет:

Галичина <http://www.galychyna.if.ua/>
Репортер <http://report.if.ua/>
Галицький кореспондент <http://gk-press.if.ua/>
Дзеркало тижня <http://dt.ua/>
День <http://www.day.kiev.ua/uk>

86. Інтернет-телебачення:

Громадське ТВ: <http://www.hromadske.tv/air/efir/>
Еспресо-ТВ <http://espresso.tv/>
ЗІК: <http://zik.ua/>
Інтернет-видання:
Фіртка <http://firtka.if.ua>
Вікна <http://vikna.if.ua/>
Стик <http://styknews.info/>